

HOFIZ XORAZMIY VA UNING ADABIY MEROSI

To'ra Tosh Muhammad Zarif

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat

O'zbek tili va adabiyoti universitetining

mustaqil tadqiqotchi-izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16353607>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Hofiz Xorazmiy ijodi va uning o'zbek adabiyoti taraqqiyotidagi o'rni yoritilgan. Shoirning asarlari, adabiy uslubi, ijodiy merosining badiiy va ilmiy ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, uning devonidagi g'azallar va qasidalarining mavzular doirasi, obrazlar tizimi va til boyligi o'rganiladi. Shuningdek, maqolada Hofiz Xorazmiyning o'zbek adabiyotidagi ijodiy o'rni, uning adabiy merosi va badiiy uslubining o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, shoirning o'zbek adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasi yoritiladi.

Kalit so'zlar: Hofiz Xorazmiy, adabiy meros, g'azal, qasida, o'zbek adabiyoti, devon, tasavvuf, lirika, badiiy meros, turkiy til.

O'zbek mumtoz adabiyotida Hofiz Xorazmiy alohida o'rin tutadi. U XIV asr oxiri va XV asr boshlarida yashab ijod qilgan, o'zining go'zal g'azallari va qasidalari bilan o'zbek she'riyatiga bebaho hissa qo'shgan shoirlardan biridir. Hofiz Xorazmiy ijodi orqali o'z davri adabiy-madaniy muhitining yorqin ifodasiga aylangan bo'lib, uning merosi bugungi kunda ham o'z ilmiy va badiiy qiymatini yo'qotmagan.

O'zbek adabiyoti tarixida o'ziga xos she'riy mahorat va adabiy an'analarni yaratgan shoirlar ko'plab yetishib chiqqan. Ulardan biri — Hofiz Xorazmiy bo'lib, u o'z davrida nafaqat o'zbek, balki turkiy adabiyotning rivojlanishida muhim o'rin egallagan. Shoirning ijodi o'zbek adabiyoti tarixida yangi badiiy yo'nalishlarning shakllanishi va boyishiga xizmat qilgan.

Hofiz Xorazmiyning hayoti va ijodiy faoliyati haqida shuni aytish mumkinki, u asli Xorazm vohasidan bo'lib, ijodini o'sha davrning yirik madaniyat markazlarida davom ettirgan. Uning hayoti haqida tarixiy manbalarda ko'p ma'lumotlar saqlanmagan bo'lsa-da, uning asarlari shoirning g'oyaviy dunyoqarashi, badiiy mahorati va she'riyati orqali ma'lum bo'ladi.

Hofiz Xorazmiy fors-tojik va turkiy tillarda ijod qilgan bo'lib, ayniqsa, turkiy g'azallarida o'z davri adabiyoti rivojida muhim rol o'ynagan. Uning asarlarida tasavvufiy ruh, ma'naviy poklik va insoniy fazilatlar targ'ib etiladi.

Hofiz Xorazmiyning adabiy merosi, avvalo, uning devoni orqali bizgacha yetib kelgan. Devon tarkibida g'azallar, qasida va ruboiylar mavjud. Shoirning

gʻazallari oʻzining tuygʻular boyligi, lirizmi va falsafiy-axloqiy mazmuni bilan ajralib turadi.

Hofiz Xorazmiy asarlari, ayniqsa, sheʼriyatining til va uslub xususiyatlari oʻzbek adabiy tilining boyishida muhim manba hisoblanadi. Uning sheʼrlarida turkiy va forsiy soʻzlarning uygʻunlashuvi, tasviriy vositalarning keng qoʻllanilishi kuzatiladi. Ayniqsa, metafora, tashbeh, istiora kabi badiiy sanʼatlar mohirona ishlatilgan.

Shoirning asarlarida muhabbat, sadoqat, hayotning oʻtkinchiligi, dunyoviy va ilohiy goʻzallik singari mavzular yetakchi oʻrin tutadi. Tasavvufiy qarashlar esa uning ijodiga yanada teran falsafiy ohang bagʻishlagan.

Shuningdek, Hofiz Xorazmiy oʻzbek adabiyotida Alisher Navoiyga qadar boʻlgan davrning yirik vakillaridan, oʻz davrida adabiyotda shakllanayotgan yangi badiiy yoʻnalishlarning asoschilaridan biri boʻlib, uning ijodiy merosi Navoiy va undan keyingi adiblar ijodiga ham taʼsir koʻrsatgan va ulugʻ adiblarning shakllanishiga zamin yaratgan. Shoir oʻz gʻazallari bilan oʻzbek sheʼriyatida lirik yoʻnalishning rivojlanishiga turtki boʻlgan. Shoirning sheʼriyati turkiy tilning badiiy salohiyatini keng namoyon etib, oʻzbek adabiyoti tarixida muhim poydevor sifatida xizmat qilgan.

Hofiz Xorazmiyning sheʼriyati oʻz davrida gʻazal, ruboiy, qasida kabi janrlarni rivojlantirish bilan birga, oʻzbek adabiyotida yangi badiiy tamoyillarni mustahkamlashga yordam berdi.

Hofiz Xorazmiy adabiy merosining oʻziga xosligi shundaki, shoir oʻz asarlarida inson ruhiyatining nozik jihatlarini, muhabbat, vafodorlik, hayot falsafasi kabi mavzularni teran ifodalagan. Uning gʻazallari oʻzbek adabiyotida lirikaning yuksak namunasi sifatida qadrlanadi. Hofiz Xorazmiyning til boyligi, obrazli ifoda vositalari va musiqiylikka boy sheʼriy tili, yuqorida taʼkidlaganimizdek, keyingi davr adiblariga katta taʼsir koʻrsatgan.

Xulosa qilib aytganda, Hofiz Xorazmiy oʻzbek adabiyoti tarixida yorqin iz qoldirgan shoirlardan biri boʻlib, u oʻzbek adabiyotida oʻziga xos sheʼriy maktabni yaratgan ijodkorlardan biri sifatida qadrlanadi. Uning asarlari bugungi kunda ham oʻz estetik qadriyatini yoʻqotmagan boʻlib, oʻzbek adabiyotining bebaho boyligi hisoblanadi. Ular nafaqat badiiy jihatdan, balkimatnshunoslik va adabiy manbashunoslik, tilshunoslik, madaniyatshunoslik va tarixiy tadqiqotlar uchun ham bebaho manba boʻlib xizmat qilmoqda. Shoirning adabiy merosi oʻzbek xalqining maʼnaviy dunyosini boyitishda davom etmoqdaki, uni oʻrganish, tadqiq qilish va yangi avlodga yetkazish soha mutaxassislarining dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisherov, Sh. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 2000.
2. Karimov, H. Mumtoz o'zbek adabiyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 1997.
3. Qayumov, B. O'zbek mumtoz adabiyotining durdonalari. – Toshkent: Yozuvchi, 2005.
4. Hofiz Xorazmiy. Devon. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1992.
5. Zohidov, H. O'zbek she'riyati taraqqiyoti tarixidan. – Toshkent: Fan, 1988.

